

ali je dobar dodatak za razumijevanje procesa koji su se u Čehoslovačkoj događali tijekom komunističke vladavine te se može preporučiti ljubiteljima povijesti i svima koji žele naučiti nešto više o čehoslovačkoj kulturi.

SERGEJ FILIPOVIĆ

Dejan A. MILIĆ, *Noć duga godinu dana: vinkovački ratni igrokaz: 1990 – 1991.*, Pravni fakultet Univerziteta, Centar za izdavaštvo i informisanje – Dosije studio, Beograd, 2009., 330 str.

Knjiga je zapravo dnevnik običnog vojnika Jugoslavenske narodne armije (JNA) koji iz Pirota u istočnoj Srbiji kao devetnaestogodišnjak u rujnu 1990. dolazi služiti vojni rok u Vinkovce, neposredno nakon što su u Hrvatskoj održani prvi višestranački izbori. Dolaskom na vinkovački kolodvor primjećuje da se vijori samo hrvatska zastava sa “šahovnicom”. Taksist je prebodio crvenu petokraku zvijezdu na tablicama svojega automobila, ali u vinkovačkoj pošti još je istaknuta slika Josipa Broza. U vojarni ih dočekuje jugoslavenska zastava s petokrakom i natpisom “Dobro nam došli, drugovi mladi vojnici” na latinici.

Što se događalo u vojarni i kako je tekao vojnički život u tom razdoblju – vrijedno je dokumentarno štivo. U predgovoru knjige recenzent Jovica Trkulja kaže da je autor ostavio vjerodostojan biljež o počecima jugoslavenske ratne tragedije.

Knjiga je podijeljena u tri dijela, “Sumrak” (str. 13. – 108.), “Veče” (str. 109. – 184.) i “Noć” (str. 185. – 316.), s epilogom “Privid jutra” (str. 317. – 327.). Dnevnički zapisi počinju 18. rujna 1990., kada autor dolazi u Vinkovce, i traju do 16. rujna 1991., kada se vraća u rodni Pirot. U epilogu autor opisuje dane studiranja u Beogradu i bježanje od ponovne mobilizacije u JNA, koja ga želi uputiti na ratište u Hrvatskoj.

U siječnju 1991. Milić u dnevniku bilježi da je počela američka intervencija u Kuvajtu, a uskoro dolazi do krize izazvane prikazivanjem filma o hrvatskom ministru obrane Martinu Špegelju i ultimatumima JNA hrvatskim vlastima o razoružanju “paravojskih formacija”. Milić je tada u pismu prijatelju napisao da “ova zemlja putuje u rat”, a stanje u vojarni je napeto nakon istjecanja produženog roka za predaju oružja hrvatske policije, odnosno 23. siječnja 1991., kada su u vinkovačkoj vojarni svi pod punom ratnom spremom, a straže su udvostručene. No, stanje se nakon toga ipak smirilo i nije došlo do intervencije JNA.

Milić zatim odlazi na operaciju u Sarajevo te se nakon 15 dana nevoljko vraća u Vinkovce, gdje primjećuje da su Hrvati postavili mitraljeska gnijezda od vreća pijeska. Autor primjećuje mnogo pripadnika pričuvnoga sastava hrvatske policije, “do zuba naoružani i besni, ali i prilično zbunjeni”. Nova klasa vojnika u vojarnu u Vinkovcima stiže u ožujku 1991., ali ne dolazi ni jedan regrut iz Slovenije. Milić tada radi na prijavnici i ima uvid u podatke o novim regrutima, pa primjećuje da su na odsluženje vojnoga roka stigli samo oni koji nisu našli način da to na neki način izbjegnu. Ubrzo dolazi do sukoba hrvatske policije i srpskih pobunjenika na Plitvičkim jezerima, nakon čega je streljivo podijeljeno i regrutima koji još nisu položili prisegu. Među vojnicima se širi raspoloženje da će biti rata. Komandanti su odobrili vojnicima da u grad idu u civilnoj odjeći, što Milić ironično naziva “liberalizacijom” JNA, da bi se njezini vojnici manje isticali među “neprijateljski raspoloženim domorocima u Sloveniji, Hrvatskoj i delovima Bosne”. Početkom travnja 1991. novi vojnici položili su prisegu odnosno, kako kaže Milić, “zakletvu Do-

movini u rasulu". Milić zatim odlazi na dopust u rodni Pirot, a 16. travnja vraća se u Vinkovce. U grad stiže vlakom "Antun Gustav Matoš" i vidjevši hrvatsku zastavu na željezničkoj postaji Tovarnik, shvaća da je "okupator" u tuđoj zemlji. Na zgradi željezničke postaje Mirkovci-Vrapčana vijorila se srpska trobojnica, odnosno bila je to "slobodna srpska teritorija", "plod prkosa ljudi koji nisu znali što ih čeka". U Vinkovcima je tada vidio mnogo hrvatske policije i naoružanih civila, a na mostu preko Bosuta bile su postavljene protuoklopne prepreke, "ježevi". Tako je Milić pješice išao prema vojarni, a "u susret mi je išao dekor nadolazećeg rata".

U vinkovačkoj je vojarni do 2. svibnja 1991. bilo mirno, a u nju su tada dolazili "samorganizirani matorci, komunisti, penzionisani oficiri JNA ili lokalne zamlate, naivno zaljubljeni u odlazeći sistem, donosili su poverljive podatke... za odbranu Jugoslavije". Neke od njih i sami su oficiri JNA morali tjerati iz vojarne. Milić opširno opisuje kako je u vojarnu na razgovore s komandantom dolazio i Drago Ereš, saborski zastupnik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). O Erešu kaže da je imućni vlasnik kožare u Ceriću, "krupni bradati delija, skockan u skupu garderobu". Vojnicima je naređeno da paze na tog "opasnog ustašu", ali je Milić stekao dojam da Ereš nije gorljivi domoljub, nego je u HDZ ušao "iz računa". Ereš je poznavao komandanta vojarne, pa je i poslije dolazio s njim razgovarati i pregovarati o mirnoj predaji vojarne hrvatskim snagama.

Milić opširno opisuje poznati sukob hrvatske policije sa srpskim pobunjenicima u Borovu Selu, do kojeg je došlo 2. svibnja 1991. godine. Piše da su hrvatski policajci upućeni iz Vukovara u Borovo Selo da bi ondje skinuli jugoslavensku i srpsku i istaknuli hrvatsku zastavu. Budući da se policajci nisu vratili u Vukovar, 2. svibnja 1991. započeo je organizirani napad hrvatskih policijskih snaga iz Osijeka, Vinkovaca i Vukovara na Borovo Selo, gdje ih je dočekaio "nenaoružan i na brzinu za odbranu okupljen srpski narod". Kako zapisuje Milić, obranu Borova Sela vodio je "srpski dobrovoljački odred Dušan Silni nekog kafedije Mirka Jovića iz Rume", a Borovo Selo napadao je "nekadašnji vinkovački poštari Josip Đaja, šef vinkovačke policije". U svom kasnijem komentaru na te događaje Milić piše: "Sad mi je belodano jasno da jedan kafedija i jedan poštari ne mogu sami započeti nikakav sukob ni u najzabačenijoj planinskoj krčmi. Onako kako je hrvatski ministar Boljkovac naredio Đaji da napadne, prenoseći mu pozdrave vrhovnika Tuđmana, tako je srpski ministar policije Sokolović sa bukljom ispratio dobrovoljce preko Dunava... U toj bezumnoj partiji šaha i ja sam bio pion. Na svu sreću, nepojeden."

Kada se u Vinkovcima saznalo da je u sukobu u Borovu Selu poginulo mnogo hrvatskih policajaca, došlo je do spontanog okupljanja građana, koji su po gradu demolirali izloge "srpskih prodavaonica i prozore na kućama vinkovačkih Srba". Milić zapisuje da ta "gužva ispred kasarne" nije bila ni nalik na "horor" koji se dogodio u Borovu Selu. Čak je i "rulja" na ulici bila "kako-tako korektno prema nama", odnosno Milić je ocijenio da su Vinkovčani ipak zahvalni vojnicima JNA koji su spasili hrvatske policajce opkoljene u Borovu Selu. Vinkovačku je vojarnu od "rulje" čuvalo dvadesetak redarstvenika pod punom ratnom spremom. Već 4. svibnja 1991. u vojarnu dolazi Drago Josipović, inspektor hrvatske policije. On donosi pištolje koje je policija oduzela starješinama JNA i vojnim osobama te ih u skladu s dogovorom s JNA predaje dežurnom oficiru. Jugoslavenska narodna armija dala je hrvatskoj policiji i manevarsko streljivo da bi se na pogrebu policajaca poginulih u Borovu Selu mogli ispaliti počasni plotuni. Da to nije zabilježio Milić, tada vojnik na prijavnici vinkovačke vojarne, ne vjerujem da bi se ova pojedinost našla u bilo kojem dokumentu. No samo nekoliko dana poslije iz Novoga Sada u Vinkovce stiže cijeli oklopni bataljun pod komandom majora Tomislava Ilića. Milić zapisuje: "Od 7. maja garnizon je postao tesan za toliku vojsku. Iz Novoga Sada nisu došli

samo kadrovcima nego i rezervistima, sve neke čikice, debeljuce sa pristojnim trbuščićima... Ostavili porodice i pošli 'nikuda' Ipak je ostatak svibnja 1991. protekao relativno mirno. Iz vojarnje je na obližnju kuću u kojoj je živio hrvatski policajac ispaljen jedan rafal, ali je incident ubrzo mirno riješen, iako su Hrvati organizirali "prosvjedni skup".

U vezi sa sprečavanjem hrvatskoga predstavnika Stjepana Mesića da preuzme dužnost predsjednika Predsjedništva Jugoslavije Milić zapisuje da je mrzio Borisava Jovića, srpskoga člana Predsjedništva, i njegovo "društvo" zato što su "nasumce trošili našu mladost kao sitniš". Nakon što je Mesić izabran za predsjednika, stanje u vinkovačkoj vojarni se normaliziralo, vojnici su mogli izlaziti u grad, a oficiri su odlazili svojim kućama. Koliko je lipanj 1991. bio miran govori i činjenica da je JNA za vinkovačku školsku djecu i mladež u vojarni organizirala smotru naoružanja, koja je bila dobro posjećena: "To što smo, osim školaraca i njihovih profesora ugostili i dosta uhoda, nikome nije smetalo." Čak je i dvadesetak rezervista izišlo iz vojarnje u obližnje kafiće i pilo i pjevalo s hrvatskim civilima i policajcima. Komandantima to nije bilo drago, ali ništa nisu poduzeli nakon što su se rezervisti mirno vratili u vojarnu.

No nakon intervencije JNA u Sloveniji krajem lipnja 1991. i u vinkovačkoj je vojarni došlo do slučajeva dezertiranja: "Sezonu su otvorili Slovenci, vodnik Marko Javornik. Sa sobom je pričalo se poneo i koordinate koje su naši napravili za ciljeve u Vinkovcima i predao ih Hrvatima." Dezertirali su i vojnici Hrvati, pa i neki Srbi. Milić isto tako bilježi da je početkom lipnja 1991. počela čistka Hrvata iz redova oficira JNA. To se činilo s obrazloženjem umirovljenja ili redovitog premještaja, iako u stvarnosti premještaja na nepostojeće ili beznačajne dužnosti. Milić piše da su u vinkovačkoj vojarni tako premješteni ili umirovljeni Ivan Čačić i Đuro Čopčić.

Nedugo nakon što je u Zagrebu održana prva javna smotra postrojbi Zbora narodne garde pred predsjednikom Tuđmanom, Milić bilježi: "Slobodan Milošević je negdje u njivama zapadne Bačke, uz sam Dunav, izvršio smotru brigade srpskih teritorijalaca, mobilisanih vojvođanskih paora u jeku poljoprivrednih radova." Milić će 18-ak godina poslije u vezi s time zaključiti da Tuđmanova "teatralnost nije bila uzaludna", ali su u Miloševiću mnogi "džabe videli Tita".

U srpnju 1991. ipak dolazi do širenja ratnih djelatnosti. Hrvatski gardisti 17. srpnja napadaju Mirkovce, a borbe su trajale cijeli dan: "Minobacačka priprema Hrvata trajala je četrdeset pet minuta. Ratovali su školski. Potom je na Mirkovce krenula pešadija... Njihovi zapovednici su ih u napad vodili razvijene u strelce preko slavonske ravnice." Iz Mirkovaca su minobacačima gađani Vinkovci, a Srbi u tom selu bili su dobro ukopani. Milić smatra da je Srbima u Mirkovcima iz vinkovačke vojarnje javljeno točno vrijeme hrvatskoga napada. Službeno su hrvatski gubici tijekom tog neuspješnog napada bili 12 mrtvih i 22 ranjenih. Vojnici iz vinkovačke vojarnje upućeni su u Mirkovce i dovezli su leševe poginuli u Vinkovce. Istodobno u vinkovačku vojarnu iz svih krajeva države koja više ne postoji počinju dolaziti roditelji da bi svoju djecu izvukli iz JNA. Neki vojnici pokušavaju napustiti vojarnu tako da vojnike na prijavnicima pokušavaju podmititi s nekoliko piva, a drugi bježe preko ograde, koja je sve slabije osigurana.

Milić veoma detaljno donosi podatke o dijelu oficira i drugih pripadnika JNA iz vinkovačke vojarnje, pokazujući svu složenost osobnih sudbina u tim teškim ratnim danima. I dio starješina srpske nacionalnosti napustio je JNA i zbog obiteljskih razloga poslije ostao živjeti u Hrvatskoj, a posebno su Albanci, Hrvati i Muslimani bježali iz JNA i poslije znatnim dijelom stali na hrvatsku stranu. Drugi su starješine poslije, na suprotstavljenim stranama, sudjelovali i u ratu u Bosni i Hercegovini.

O događajima u Đakovu tijekom rujna 1991. Milić piše s osloncem na sjećanja vojnika Branislava Petrovića. On je s jednom jedinicom tijekom kolovoza otišao na poligon JNA u Nabrđu kraj Đakova. Na putu su prolazili kroz slavonska sela, gdje su, kako Petrović poslije ironično svjedoči, bili “burno pozdravljeni od dragoga nam i prijateljskog hrvatskog naroda”. Tijekom rujna 1991. snage JNA na području Đakova predale su se hrvatskim snagama, u vezi s čime je Petrović rekao: “Nisam ja imao zašta da se tamo borim. Šta da branim, Hrvatsku od Hrvata?”

Na kraju, širenjem ratnih sukoba, 11. rujna i u Vinkovcima počinje “pakao”. Toga su dana hrvatski gardisti i policajci na barikadi u Vinkovcima zaustavili kolonu vozila JNA, vozila zaplijenili, a rezerviste, inače vojvođanske Mađare, pustili. Kolona je trebala biti pojačanje vinkovačkoj vojarni. Nakon toga su iz Mirkovaca i vojarne u Vinkovcima artiljerijom i tenkovima gađani zgrada Skupštine općine, objekti hrvatske garde i policije i drugi ciljevi u Vinkovcima. I hrvatska je strana otvarala paljbu po vojarni, a borbe su se vodile do 24. rujna. Na kraju su hrvatski predstavnici s JNA 25. rujna dogovorili uvjete pod kojima će se posada JNA povući iz vojarne u Vinkovcima, što je i provedeno.

Milić piše o kapetanu I. klase Branislavu Đorđeviću, koji je vodio obranu vinkovačke vojarne kada se ona našla pod napadom hrvatskih snaga. Poslije je Đorđević napredovao i postao predavač na Vojnoj akademiji u Beogradu. Milić ne skriva svoje razočaranje Đorđevićem, smatra da se on tijekom borbi za vojarnu skrivao u bunkeru i da su spomenute borbe bile uzaludne i besmislene. Zapravo je Đorđević svoje viđenje bitke za vojarnu u Vinkovcima objavio u rujnu 1992. u časopisu Vojske Jugoslavije *Vojska*. Ondje je iznio da je tijekom borbi za vojarnu poginulo 10, a ranjeno 27 pripadnika JNA. No Đorđević nije rekao imena poginulih, pa Milić u svojoj knjizi spominje neke od njih, govoreći da je među poginulim vojnicima bilo i Hrvata. Milić naglašava da se vojarna JNA u Vinkovcima nije na odgovarajući način pripremila za borbu, a da su mnogi komandanti i komandiri pod različitim obrazloženjima napustili vojarnu neposredno prije izbijanja borbi.

Milić je rukopis svoje knjige završio u kolovozu 2009., 18 godina nakon događaja u Vinkovcima. Knjiga je zanimljiv i vrijedan izvor o ratnim događajima u Hrvatskoj i Vinkovcima, sagledanima iz perspektive osobe koja je tada bila u redovima JNA, pri čemu je autor posebnu pozornost posvetio ne samo velikim političkim i ratnim događajima nego i sudbinama pojedinaca koji su se u njima zatekli.

ŠIMUN PENAVALIĆ

Damir JURIĆ, Zlatko BEBEK, *Rosinjača*, Glas Slavonije, Osijek, 2012., 80 str.

Rosinjača je naziv šume topole koja se nalazi jugoistočno od Osijeka. U kontekstu Domovinskoga rata, riječ je o najisturenijoj točki južne obrane Osijeka nakon pada obrambenoga pojasa Ivanovac – Ernestinovo – Laslovo, uzrokovanoga slomom obrane Vukovara. Ondje je 5. prosinca 1991., u vrijeme pojačanih napada Jugoslavenske narodne armije (JNA) i pobunjenih Srba po cijeloj crti obrane Osijeka, došlo do pogibije šesnaestorice pripadnika osječke 106. brigade Hrvatske vojske (HV).

Primarna namjera autora knjige bila je izraditi dokumentarni film o tom događaju. Film je dovršen i prikazan na Hrvatskoj radioteleviziji (HRT) 2011., a knjiga je nastala kao do-datak nakon izrade filma. Udruga hrvatskih dragovoljaca Domovinskoga rata (UHDDR) i njezin Temeljni ogranak “Sv. Rok” iz Osijeka, koji su sudjelovali i u filmskom ostvarenju,